

О. М. Ключев

доктор юридичних наук, доцент
Харківський національний університет внутрішніх справ,
науково-дослідна лабораторія, завідувач
просп. 50-річчя СРСР, 27, Харків, 61080, Україна

**ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УКРАЇНІ**

У статті показано, що однією із найважливіших внутрішніх функцій держави слід визнати правоохоронну функцію, суть якої полягає в забезпеченні охорони конституційного ладу, прав і свобод громадян, законності і правопорядку.

Ключові слова: правоохоронна діяльність.

Сучасні процеси розбудови демократичної правової держави в Україні стикаються з чисельними труднощами в різних сферах суспільного життя. Посилену увагу громадськості та суспільства привертають питання стану криміногенної ситуації, діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення протидії злочинності, захисту прав і свобод людини. В нашій державі з'явилися та набувають розповсюдження нові аспекти злочинної діяльності — організована злочинність, корупція, поширення тіньового сектору економіки тощо. За таких умов надзвичайної важливості набувають питання організації ефективної правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ на регіональному рівні. Серед головних завдань правової демократичної держави пріоритетне значення мають: постійна турбота про зміцнення правопорядку та законності, захист суспільства і кожної особи від злочинних посягань, організація та координація на загальнодержавному рівні та в окремих регіонах боротьби зі злочинністю. Боротьба зі злочинністю, утвердження правопорядку розглядається як надзвичайно актуальне загальнодержавне завдання великої політичної ваги, найважливіша складова частина багатопланової діяльності органів державної влади, і в першу чергу — органів внутрішніх справ [1, с. 54].

Метою статті є дослідження загальної характеристики правоохоронної діяльності в Україні.

Поряд з державними органами, що вирішують завдання господарського будівництва, культури, науки, обороноздатності і державної безпеки, зовнішньої політики і т. д., існують і такі, які створюються тільки, або головним чином, для охорони, захисту права, тобто здійснення діяльності, що одержала найменування — правоохоронна діяльність. Ідея про необхідність виділення в державному механізмі самостійної групи органів, які здійснюють правоохоронну діяльність, в числі яких, зрозуміло, перебувають і органи внутрішніх справ, в літературних джерелах останніх років знайшла досить чітке оформлення. При цьому під правоохоронною, як

правило, розуміється така державна діяльність, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів впливу [2, с. 7]. Можна було б вважати відповідні державні інститути правоохоронними на тій підставі, що вони здійснюють охоронну діяльність за допомогою правових засобів. Але, практика свідчить про те, що правоохоронні органи широко використовують у своїй діяльності не тільки правові, але й організаційні засоби [3, с. 139]. Так, правоохоронні органи: постійно аналізують криміногенну (оперативну) обстановку, вносять пропозиції правоохоронного характеру (наприклад, виставлення додаткових нарядів патрульно-постової служби міліції, взяття під охорону окремих об'єктів тощо) до планів соціально-економічного розвитку і програм боротьби зі злочинністю та профілактики правопорушень; виявляють, реєструють і приймають заходи профілактичного впливу до осіб, що порушують правопорядок, правила громадського співіснування (життя); вносять до державних органів, підприємств, закладів та організацій пропозиції про усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, застосовують заходи реагування до посадових осіб та правопорушників; надають зацікавленим органам і громадянам інформацію про проведену профілактичну роботу та стан правопорядку; здійснюють нагляд за законністю інших державних органів, громадських організацій та окремих громадян; у відповідності із законодавством про судоустрій і судочинство приймають рішення про необхідність прийняття заходів щодо усунення причин та умов вчинення правопорушень, реєстрації осіб, які перебувають на спеціальних (профілактичних) обліках; роз'яснюють законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти в сфері громадського порядку; виконують інші функції, що мають правоохоронне значення.

Визначення поняття правоохоронної діяльності, її ознак, місця і ролі як державної діяльності щодо охорони права, так і правової діяльності взагалі, різноманітні [4, с. 168–173; 5, с. 16–32], що залежать від неоднакового бачення вченими та практиками функціонального призначення правоохоронної діяльності, її суб'єктного складу, предметної спрямованості, форм здійснення тощо. Найбільш часто правоохоронна діяльність розглядається як різновид правозастосування, особливістю якого є виявлення правопорушень, розгляд відповідних юридичних справ та прийняття рішень щодо застосування заходів юридичної відповідальності [6, с. 12–22]. У свій час, І. С. Самощенко під правоохоронною діяльністю розумів «діяльність по охороні норм радянського права від будь-яких правопорушень» [7, с. 89]. Заслугує на увагу точка зору, відповідно до якої спочатку виділяють правотворчу і правозастосовчу діяльність, а потім останню поділяють на правозабезпечуючу, юрисдикційну, правовиконавчу, та контрольно-наглядову [8, с. 46–52].

Аналізуючи поняття «правоохоронна діяльність», важливо приймати до уваги те, що в нього не рідко вкладають різні поняття. Так, для одних вчених, вказана діяльність — це діяльність компетентних органів щодо боротьби з правопорушеннями [9]. Для інших — це забезпечення громадського порядку в громадських місцях [10]. Інші вчені правоохоронну ді-

яльність розуміють як «правопримусову». Так, І. Л. Петрухін та В. Д. Ардашкін вважають, що правоохоронну діяльність здійснюють ті органи, які мають право застосовувати примусові заходи [11, с. 47–49]. Їх іще називають органами примусового підтримання правопорядку [12, с. 1]. Інші вчені до правоохоронної діяльності відносять таку діяльність, яка здійснюється спеціально уповноваженими органами з метою охорони прав шляхом застосування юридичних засобів впливу [13, с. 4]. На думку М. І. Мельника та М. І. Хавронюка правоохоронною діяльністю займаються лише спеціально створені державні органи. Правоохоронна діяльність у сфері боротьби із злочинністю, на їх погляд, включає застосування передбачених законом примусових заходів до осіб, що вчиняють суспільно-небезпечні діяння, і заходів з відновлення порушених в результаті їх вчинення прав і законних інтересів юридичних і фізичних осіб [5, с. 26–27].

Необхідно погодитись з О. Д. Тихомировим та Ю. А. Ведерніковим, що незважаючи на розмаїття поглядів вчених щодо сутності і місця правоохоронної діяльності, вони єдині у визнанні її як державно-владної діяльності, котра здійснюється в правовій формі і безпосередньо пов'язана з попередженням та профілактикою правопорушень [4, с. 168]. Такий підхід обов'язково повинен базуватись на наступних теоретичних положеннях: правоохоронна діяльність є одним із видів правової форми державної діяльності (правозастосування), тобто тягне відповідні юридичні наслідки, що відрізняє її від фактичної (організаційної) форми, яка не має такої властивості; особливість правоохоронної діяльності зумовлена спрямованістю її на запобігання, припинення, розслідування, профілактику правопорушень.

Правоохоронна діяльність має цілий ряд ознак, до яких, на нашу думку, слід віднести такі: по-перше, така діяльність може здійснюватися не будь-яким способом, а лише за допомогою застосування юридичних заходів впливу (наприклад адміністративних стягнень або кримінальних покарань). По-друге, істотною ознакою правоохоронної діяльності є те, що застосовувані в ході її здійснення юридичні заходи впливу, повинні відповідати законам або іншим правовим актам. По-третє, характерним для правоохоронної діяльності є і те, що вона реалізується у встановленому законом порядку, з дотриманням визначених процедур. По-четверте, суттєвою ознакою правоохоронної діяльності є і те, що її здійснення покладається, насамперед, на спеціально створювані державні органи, які комплектуються відповідним чином підготовленими фахівцями.

Таким чином, однією із найважливіших внутрішніх функцій держави слід визнати правоохоронну, суть якої полягає в забезпеченні охорони конституційного ладу, прав і свобод громадян, законності і правопорядку, навколишнього природного середовища, всіх суспільних відносин, які встановлені і регулюються правом. На виконання правоохоронної функції спрямовано специфічний вид державної діяльності — правоохоронну, яка здійснюється спеціальними органами, що одержали назву правоохоронних.

Отже під правоохоронною діяльністю ми розуміємо вид державної діяльності, що здійснюється з метою охорони громадського порядку, забез-

печення громадської безпеки, попередження а в деяких випадках і припинення правопорушень, охорони, захисту і відновлення прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб спеціально уповноваженими на це органами.

Література

1. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник / Бандурка О. М. — Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. — 480 с.
2. Судебные и правоохранительные органы Украины: Учебник / Под ред. проф. А. М. Бандурки. — Харьков: Ун-т внутр. дел, 1999. — 350 с.
3. Скакун О. Ф. Теория государства и права: Учебник / Скакун О. Ф. — Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел. 2000–704 с.
4. Тихоміров О. Д. Діалектика змісту та форми правоохоронної діяльності / Тихоміров О. Д., Ведерников Ю. А. // Філософські проблеми права та правоохоронної діяльності співробітників ОВС: Збірник наукових праць. — К.: Українська академія внутрішніх справ, 1995. — С. 168–173.
5. Мельник М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність / Мельник М. І., Хавронюк М. І. — К.: Атіка, 2002. — 576 с.
6. Правоохранительные органы Российской Федерации: Учебник / Байдуков В. А., Зайцев В. Ю., Казаков А. И. и др. / Под ред. Скуратова Ю. И., Семенова В. М. — М.: Юрид. лит., 1998. — 288 с.
7. Самощенко И. С. О формах осуществления функций государства / Самощенко И. // Советское государство и право. — 1956. — № 3. — С. 87–92.
8. Нашиц А. М. Правотворчество. Теория и законодательная техника / Нашиц А. М. — М.: Мысль, 1974. — 402 с.
9. Анджевієвський В. С. Нове законодавство про адміністративні правопорушення / Анджевієвський В. С., Тимченко І. А. — К.: Політвидав України, 1987. — 110 с.
10. Еропкин М. И. Административно-правовая охрана общественного порядка / Еропкин М. И., Попов Л. Л. — Л.: Лениздат, 1973. — 328 с.
11. Петрухин И. Л. Правосудие: время реформ / Петрухин И. Л. — М.: Наука, 1991. — 125 с.
12. Ардашкин В. Д. К теории правоохранительного механизма / Ардашкин В. Д. // Правоведение. — 1988. — № 1. — С. 1–7.
13. Гуценко К. Ф. Правоохранительные органы: Учебник для студентов юрид. вузов и ф-тов / Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. — Изд. 4-е, перераб., доп. — М.: Зерцало, 1998. — 416 с.

А. Н. Клюев

Харьковский национальный университет внутренних дел,
научно-исследовательская лаборатория
просп. 50-летия СССР, 27, Харьков, 61080, Украина

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Резюме

Показано, что одной из важнейших внутренних функций государства следует признать правоохранительную функцию, сущность которой заключается в обеспечении охраны конституционного порядка, прав и свобод граждан, законности и правопорядка.

Ключевые слова: правоохранительная деятельность.

A. N. Klyuev

Kharkov National University of Internal Affairs,
research laboratory
50-year of USSR av., 27, Kharkov, 61080, Ukraine

**GENERAL CHARACTERISTICS OF LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES
IN UKRAINE**

Summary

It is shown that one of the most important internal functions of the state should recognize the law enforcement function, whose essence is to protect the constitutional order, human rights and freedoms, the rule of law.

Key words: law enforcement.